

Regény két (életrajzi?) novelláskönyv között

Spiró György három újabb könyvéről

1. *Álmodtam neked*

A budapesti Scolar Kiadónál megjelent *Álmodtam neked* című novelláskönyve harmadik azonos című könyve Spiró Györgynek. Nem tudom, mért került el a figyelmemet a 2000-ben megjelent, régi és új novellákat tartalmazó kiadás, holott olvastam az azt megelőző, 1987-es, kislakú, az egykor volt Szépirodalmi Kiadónál megjelent könyvet. Nyilván azért, mert Spiró Györgyöt a távoli hetvenes években megjelent *Kerengő* című regénye, majd az 1981-ben megjelent lengyel színészregény, *Az Ikszek*, azután a mostanában olvasott *Fogság*, a korábban írott *A jövővény*, majd átírt változata, a *Messiások* olvasása nyomán regényíróként tartottam számon, akinek nevezetes drámáit is játszották magyar színpadokon; a *Csirkefej* régi előadását Bán Jánossal én is láttam. Mért gondolhattam volna, hogy ez a regény- és drámaíró novellákat is ír. Közben meg azt is hallottam, talán olvastam valahol, hogy nem igazán kedveli a novella műfaját. Most, az *Álmodtam neked* címen kiadott vaskos novellagyűjtemény annál nagyobb örömet, a felfedezés örömet nyújtotta nekem. Részint azért, mert a nagyon szigorú narratív forma, a novella, mostanában mintha kevésbé kedvelt műfaja lenne a kortárs magyar irodalomnak, Spiró szövegei meg újra feltárták a novella zárt struktúrájában rejlő közléslehetőség egészen széles skáláját, részint pedig azért, mert – miként a könyvet ajánló szerkesztői jegyzet állítja – akár regényként is olvasható a kötet, mégpedig önéletrajzi regényként, mert benne egy írói életrajz állomásai fogalmazódnak meg a születéstől kezdődően mostanáig. S valóban, Spiró a múlt század első felének gazdag novellaírói hagyományához tér vissza, amikor írásaival visszazselezni látszik a novella egykori ragyogását, miközben nem távolodik el a novellaírás később kitaposott útjaitól sem. Kosztolányit lehet felismerni

ezekben a novellákban, a hangulatfestést és a történetbonyolítás váratlan fordulatait, sallangmentes, pontos közlésre törekvő mondatokat, a láttatás és felidézés letisztult jeleit, miközben néhány novellában Spiró a poénra kiélezett zárlattól sem riad vissza. Ezzel együtt ott van írásain, mégpedig jól felismerhetően, a magyar novellát rövid történetként megújító Örkény István írásmódjának nyoma is, főként iróniájában, öniróniájában, helyenkénti humorában, amivel akár még Karinthyt is olvasójának eszébe juttatja. Spiró novelláírása tehát jól beágyazódott a magyar novella közelebbi és távolabbi hagyományába, miközben látványosan kerül a kortárs szövegírodalom gyakorlatát, ezzel együtt még Franz Kafka látásmódját is, bár pontosan leíró mondatai a nagy prágai mondataira is emlékeztetnek, ám az abszurd nyomai nélkül. Mindezek a kötődések azt bizonyítják, hogy Spirónak van saját novellaformája, illetve kialakított egy olyan novellisztikus beszédmódot, amely – bár első pillantásra tradicionálisnak látszik – saját is meg újszerű is, felismerhető és biztonságos. Az előadott történetek helyszínei és ideje könnyen felismerhető meg azonosítható, ismert városok, utcák, terek idézhetőek fel Spiró novellái nyomán, aminthogy az író mondataiban a közelmúlt keservekkel meg szenvedésekkel teli évei és évtizedei is jól láthatók. Nem rejt el semmit, közlései – vonatkozzanak akár helyszínekre, akár a múlt vagy a jelen idejére – ellenőrizhetőek, ami persze még nem bizonyít semmit, ugyanis Spiró írásai határozottan kirajzolódó referenciális vonatkozottságuk ellenére, mint minden igaz irodalom, átessenek a fikcionálás műveletén. Amit mondunk, sohasem azonos azzal, amit láttunk vagy megéltünk: maga a mondás teremti meg saját tárgyát. Így Spiró György novellái is megteremtik saját világukat, amin mit sem változtat, hogy ez a „teremtett világ” egybeesik a látottal és megélttel. Innen, messziről is felismerhető, hogy Spiró novelláinak az életrajz a forrása, írásai akár önéletrajzi novelláknak is mondhatók a kötetet beharangozó jegyzetet ismét idézve. Egy biográfia körvonalai rajzolódnak ki bennük, ha nem novellaolvasási szokásunknak megfelelően ide-oda lapozva olvassuk a könyvet, mondjuk először a rövidebb írásokat, majd a hosszabbakat, először a végéről, majd az elejéről, legfeljebb a közepéről, hanem folyamatosan az első oldaltól kezdődően az utolsóig. A fogantatás történetét mondja el az első novella, a második a kora gyerekkor lehangoló élményeit, a harmadik, majd a negyedik az iskoláskor történeteit mondják és így tovább, bele a felnőttkorba, ahol csapdák és illúziók, álmok és rémképek, szerelmek és csalódások követik meg feltételezik egymást, családalapítás és családbontás, születés és halál, minden tehát, ami egy életben megtörténhet, és meg is történik. Fontos megjegyezni, hogy Spiró életrajzi novellái nem jászanak el a visszaemlékezés beszédmódjával, nagyon határozottan ke-

rülik el a memoárszerű közlésmódot. Mindent a maga idejében rögzít, mindent úgy mond el, ahogyan történt, nem ahogyan emlékszik, vagy ahogyan emlékezhetne a történetekre. Fikcionál persze, de ezt nem az emlékezés eszközeivel teszi. Valójában a hagyományos novellaírás eszköztárával teszi. A novellát annak műfaji felismerhetősége alapján műveli. A címadó novella, talán a kötet legjobb írása, az apa életének utolsó éjszakáját mondja el. Másnap, miután kórházba szállították, az apa meghal, nincs érkezése elmondani a fiának azt a jó témát, amit megálmodott neki. Nem lehet tudni, miről, mit álmodott meg az apa, csak azt lehet tudni, témát álmodott a fiának, ami arról is szól, hogy milyen szoros szálak fűzték a fiút az apához és az apát is a fiához. Ezek a szálak a halállal megszakadtak, de meg is maradtak, mert megmaradt a közlés, hogy az apa álmodott egy témát a fiúnak. És nem véletlenül kerülhetett a kötet címlapjára éppen ennek a novellának a címe. Részint azt mondja el, hogy Spiró György novelláinak van témája, még akkor is, ha az az álom rejtekéből nem tárul fel. Minden novellája az írónak egy-egy téma megfogalmazása, de e témák nem elvonatkoztatottak, ellenkezőleg, rejtettségükben is mindig feltáruznak, el- és utolérhetőek. Egész témakörök vázolhatók fel az *Álmodtam neked* kötet cím alá gyűjtött novellák alapján. A gyerekkor, az iskoláskor, a kamaszkor, az ifjúság, a felnőttkor témái, a felfedezés, a ráismerés, a szerelem, a halál, a szakítás, az apaság, a féltékenység, a váratlanság meg a haldoklás témái. Nyugodtan mondható tehát, hogy Spiró György novellaírását mind a műfaji, mind a tematikus háló egyformán határozza meg, s e kettő mellett a pontosságra törekvő mondatszerkesztés és szóhasználat. E fontos meghatározottságok folytán Spiró novellaírása távol kerül a kísérletezéstől. Nem ír kísérleti prózát, mint oly sokan mostanában, ha csak a hagyományos novellaforma életben tartását nem lehet kísérletezésnek venni. Vagyis azt, hogy a novella valóban olyan szigorú és stabil forma, hogy akár rövid, akár hosszú történet alakjában alapvetően megreformálhatatlan. Nem is törekszik Spiró a műfaj megújítására, ahogyan regényeiben sem kergeti az újat. Sokkal inkább törekszik a pontos közlésre, a célirányos történetmondásra, a helyzetek hibátlan körülírására. Semmit sem bíz a jelentés átvitelére, egyenesen magát a jelentést célozza meg. S eközben akkurátusan odafigyel, hogy a leírtnak tapasztalati fedezete legyen. Járja akár az ország városait, legfőképpen Budapestet persze, vagy a Balkán vidékeit, vagy európai országokat, többször a tengeren túli tájakat és helyszíneket, mindig az a cél vezet, hogy a tényeket ne tévessze szem elől, hogy az adatok – földrajziak, vagy történelmiak – egyformán meggyőzőek és súlyosak legyenek. Amilyen pontosan idézi meg az ötvenes éveket, 56-tal a középpontjában – ezt beszéli el a *Nagymikulás* című novella, azt a napot, amikor

„minden ablakban gyertya égett” – majd a hatvanasok következnek prágai tapasztalatokkal, azután a silány hetvenes évek és így tovább. Közben meg zajlik az élet, szerelmek jönnek és mennek, gyerekek születnek, és a halál is szedi áldozatait. Éppen ezt mondja el a kötet egyik legkülönösebb novellája, a *Kínai vendéglő*. Amíg a novella hőse a kínai vendéglőben ebédel, éppen temetik a feleségét, akitől elvált ugyan, de még mindig a feleségének mondja. Látszólag frivol helyzet, alapjában azonban a mély döbbenet, a kemény önvizsgálat jelei. Miközben jönnek a kínai étterem fogásai, a feleségével együtt töltött évek emlékképei jelennek meg előtte, cseppet sem megnyugtató képek ezek, sokkal inkább felkavaró képek, egy élet egyik szakaszának nyugtalanságot szülő summázata. Van a novellák között egy, az *Olvasóm* című, talán Kosztolányinak az olvasóról szóló novellájának párhuzamos története, esetleg ellenképe. A megértő és szigorú olvasóról szól a novella, akit nem a rázuhanó vaspántos lexikon öl meg, mint Kosztolányi hőst, hanem „egy reménytelenül durvuló és süllyedő korszak másfajta szenvedői” vernek véresre, és ezzel láthatóvá teszik, „hogy az Ügy, amelyet (az olvasó) képvisel, mennyire törékeny, az is volt, és az is lesz mindig”. Nem mondható meg pontosan, mi is az a nagybetűs Ügy, amit az olvasó, Spiró György olvasója, de a távoli múltban Kosztolányi olvasója is „képviselet”, csak annyi mondható el róla, amennyit Spiró el is mond, azt, hogy „törékeny” volt és lesz is mindig. Ennek a „törékeny” Ügynek képviselője az író, aki annak ellenére, hogy tudja, errefelé a kéziratokat elégetik, utánuk hamu sem marad, mégis kéziratok előállítására adja a fejét, mert mögötte ott van egy apa, aki halála előtt megálmodott a fiának, az írónak egy témát. A megírt novellák, az *Álmodtam neked* kötetbe gyűjtöttek is ezt a témát keresik, az Ügyet reprezentáló témát a rá- és megtalálás minden reménye nélkül.

2. Tavaszi Tárlat

Spiró Györgynek a Magvetőnél megjelent *Tavaszi Tárlat* című regénye a 2005-ben kiadott *Fogság* és a hozzá fűzött „széljegyzetek”, valamint a 2007-es *Messiások* címen újraírt *A Jövevény* után a közelmúlt regénye. Az előbbieket bibliai fogantatású, illetve a lengyel művelődéstörténetbe ágyazott történelminek mondható regények, az új mű viszont a közelmúltat szólítja meg, az 56-os forradalmat közvetlenül követő és az úgynevezett konszolidációt megelőző napokat és hónapokat, azt a rövid, a forradalom vérbefojtása és az új hatalom térfoglalása közötti időszakot, amelyben emberi sorsok dőltek el, életek függtek kockán, börtönök teltek meg, akasztások és kivégzések zajlottak. Spiró György nem hagy kétséget afelől, hogy kinek az oldalán áll, és afelől sem, hogy regénye egészen láthatóan üt át

részint az emlékezés, s ezen belül a felidézés szándékának, részint pedig a társadalombírálat, szatírára kielezett, erős indulatának tintanyoma. 57 tavasza a regény ideje, ekkor zajlanak egyfelől a nagyszabásúnak tervezett Tavasz Tárlat, a magyar képzőművészek közös kiállításának előkészületei, majd nyílik meg a tárlat és indul meg a kiállító művészek alkotásainak két és fél perces összeállításban közölt bírálata, minthogy – áll a regény utolsó lapjain – „a munkásosztálytól idegen az absztrakt művészet”, amit a tárlaton megjelenő „két munkásképző, öltönyös, jól fésült” férfi furcsálkodó tekintetével bizonyít a Tárlatról szóló híradás. A regény hősei, Fátray Gyula, Kati, a felesége és Matyi, a fiuk, moziban vannak éppen, és a nagyfilm előtt a híradóban látják a Tárlatról szóló beszámolót. „Közletről kevés képet vettek fel: egy-egy Bernáth-, Szőnyi- és Domanovszky-festményt, egy Medgyessy-szobrot, meg a Miska című képet Kornisától, és még valami absztraktot.” A regény korábbi lapjairól tudja az olvasó, hogy a Tárlaton Kassák, Bálint Endre, Szántó Piroska, Anna Margit, de Gyartmathy Tihamér is kiállított, az ő képeiket azonban az összeállítás nem mutatta meg. Három bizottság zsűrizte a tárlatot, hogy senkit ne érjen méltánytalan kiszűrés és a zsűrizések körül Kati ügyködött, jegyzőkönyvet vezetett, más dolga, főként beleszólása nem volt, a híradó után mégis számonkéréstől tart. Jogosan, hiszen látja, a tárlat megnyitója után hogyan hidegülnek el a viszonyok, hogyan kerülnek az előkészítésben résztvevők egymás tekintetét, hogyan buknak le azelőtt séthetetlenné vélt szakértők. Kati ügyes asszony; egyik este, amikor Fátray Gyula hazaért, nagy, erősen italozó és hangoskodó társaságot talál otthon, a tárlatról kihagyottakat, a nem absztraktokat, a munkásosztályhoz hű festőket és szobrászokat... Kati félelme megalapozott, a bolsevik művészek beadványa nem marad hatástalan. Felmentik az állásából, nagyobb fizetéssel egy másik műcsarnokba vezénylik, ahol zsűrizés nélkül gyűjtik a képeket, „csupa giccs”, mondja a névtelen minisztériumi előadó Katinak, „ugyanazt a gombolyaggal játszó kiscicát veszik át három méretben, kicsiben, közepesben és nagyban, meg az orgonabokrot kicsiben, közepesben és nagyban, és a szarvasbóggést a pataknál vagy a tónál kicsiben, közepesben és nagyban. A méretek meg vannak adva...” Ezeket a képeket kell Katinak Bécsbe szállítania, ott, előre megbeszélt helyen és módon, a képkereskedőnek átadnia, hogy aztán a befolyó pénzeket, „havi egymillió dollár”, a „népgazdaságba” fektethessék... Havonta egyszer Bécsbe, ilyen magasra buktatták le Katit a Tavasz Tárlat miatt, felfelé buktatásának azonban ára van, meg kell írnia, „mit tapasztalt az úton, meg Bécsben...” „Megírja, hogy milyen volt az idő... Hogy kikkel találkoznak a sofőrök, mit mesélnek, kik vették át a képeket, ilyesmi...” Pedig a sofőrök is megbízható elvtársak, mondja a kérdezősködő Katinak a

„fiatal elvtárs”. Kati erről nem számolt be otthon. „Az a jámbor, élheterlen, idealista férje előállt volna ilyen-olyan megfontolásokkal, akadémikusodott volna, jött volna az erkölcsi dumával, ebből is csak veszekedés támadt volna, mint mindig mindenből, semmi értelme. Mogorva és zárkózott lett mostanában. Lehet, hogy nője van, sőt majdnem bizonyos. Egy csomó tantusz van a pénztárcájában. Ugyan kit hívogat az utcáról, amikor van neki telefonja otthon is, meg a munkahelyén is? Megőrülnek ezek a középkorú férfiak, kapuzárasi pánik.”

Kati azonban rosszul számol. Férjének, Fátray Gyulának nincsen nője, nem azért van egy csomó tantusz a pénztárcájában. Más baja van a férjének. Kati férje zsidó származású, és Kleinnak született, majd 48-ban magyarosított. Akkor három nevet kínáltak fel neki, lehetett volna Kárpáti, Kelemen vagy Tátrai. Ő az utóbbit választotta. Gépészmérnök volt, a háború előtt diplomált, sokáig csak segédmunkásként dolgozhatott, a regény idején a szakmájában dolgozik, főként irodai munkát végez, egy irodában ül másik két társával, néha kimegy az üzemszervezetekbe. Egyszer az üzemi párttitkár sörözésre hívja, ő azonban nem iszik sört, a fröccsöt kedveli. Névmagyarosításáról ekkor számol be a párttitkárnak. „Tátrai. Té-vel. És i-vel. De a belügyben elírták. A té-ből ef lett, odapackáztak, és így másolták be. És ipszilont írtak a végére. Hanyagság. Nem figyeltek oda.” Gondolta, hogy helyreigazítást kér, de elmagyarázták neki, a helyreigazítás ugyanazzal a cseppet sem egyszerű bürokratikus eljárással történik, mint a magyarosítás. Így aztán elállt a helyreigazítástól, nem kérte, maradt Tátrai helyett Fátray, ipszilonnal.

A neve azonban bajba sodorja. Egy napon az üzemben Harkaly nevű kollégája, kivételesen jó könyvelő, a Magyar Ifjúság nevű újság frissen megjelent számával jelenik meg a gépészmérnök irodájában, „Olvastad már, Fátray elvtárs?”, a tagadó válasza elébe teszi az újságot és kimegy. Fátray Gyula hozzálát, átlapozza, olvassa az újságot, és egy összeesküvésről szóló cikkre akad, benne az összeesküvők nevével: „Szervezkedésünk tagjait különböző csoportokba osztottuk be. Volt igazolvány-szerző, fegyverszerző, és gépkocsi-szerző csoportunk. Később megalakítottunk egy helykijelölő csoportot is.” És most következik a nevek felsorolása. Kinek mi volt a feladata, melyik csoportba tartozott. „A rejtekszerző csoport vezetője Csaszkcóczy Emil, beosztottak Fátray, Rédely és Rimai voltak.” Hát ezért tette elébe a főkönyvelő az újságot. Fátray Gyula gépészmérnök többször elolvassa a cikket, nyilván van még valaki az országban, akit Fátraynak hívnak. Nincs is ott a keresztnév, róla nem lehet szó a cikkben, hiszen a forradalom napjaiban kórházi kezelésre szorult, aranyérrrel műtötte az egyik neves, történetesen rokon sebész. Azzal is indul a regény, hogy

„Nem árt, ha a forradalom kitörése előtt néhány nappal kórházba vonul az ember, a forradalom leveréséig ott is marad, a megtorlás alatt pedig békésen lábadozik otthon. A sors így megóvja attól, hogy a kritikus napokban rosszul döntsön, sőt döntsön egyáltalán, és róla sem dönthetnek rosszul sem a forradalom idején, sem a leverése után azok, akik mások életéről döntenek.” A regény második bekezdésében Spiró világosan közli: „Történetünk hőse, Fátray Gyula gépészmérnök szeptember másodikán töltötte be negyvenhatodik életévét, és egész napi koplalás után október tizenhetedikén, szerdán kora reggel vonult be a kórházba.” Ő tehát semmiféle összeesküvésben nem vehetett részt. Hiába mondja munkahelyén, hogy a forradalom napjait kórházban töltötte, pecséttel ellátott írásos igazolást kérnek tőle, igazolást azonban a kórház nem ad ki, nagy az éberség, aztán a gépészmérnök helyreigazítást kér az újságtól, helyreigazítása azonban nem jelenik meg, és elkezdődik Fátray Gyula negyvenhat éves gépészmérnök hosszan tartó kálváriája. Táskáját és őt magát is a portán alaposan megmotozzák, belépőjét és ebédjegyét visszaveszik, a szakácsnő morcosan néz rá, legtöbbször elfordítják tőle a fejüket, a párttitkárnál összehívott értekezleten terhelő vallomásokot tesznek rá nem is oly régen közvetlen munka- és szobatársai. Sok koholt vád hangzik el, de egyelőre nem döntenek, csak javasolják Fátraynak, ne járjon be többé. Otthon maradhatna, amíg ügye nem tisztázódik, de otthon nem mondhatja el, mi történik vele, hiszen tart a Tavaszi Tárlat rendezése. A két történet párhuzamosan zajlik. Fátray eljár otthonról, többször folyamodik a kórházhoz igazolásért, közelebbi és távolabbi ismerősöket keres fel, akiktől segítséget vár, de szinte mindenhol körülményes elutasításba ütközik. Egy sor jellegzetes életrajzot és személyiséget vonultat fel Spiró György, akiktől regényének hőse segítséget vár vagy kaphatna. A gyár sakkcsapatából is kizárják, de elmegy az éppen esedékes sakkmeccsre, ott talál segítőt, aki végül is közbenjár, hogy hogyan, miként és kinél, arra nem ad közvetlen választ a regény, legfeljebb sejteni lehet, hogy ki vagy milyen szerzet lépett közbe a gépészmérnök érdekében. Telefonértesítést kap, hogy másnap bemehet a gyárba, minden rendben.

Következik május elsejének a megünneplése, a gépészmérnök ott van az ünneplők között. Rendeződött hát a sorsa, és a felesége, Kati is jó álláshoz jutott. Mindkét történet jól ér véget. Mehet tovább az élet. Csak hogy Spiró György ismert vagy kevésbé ismert nevek játékba hozásával, ismert vagy kevésbé ismert eseteknek történetbe iktatásával, s mindezen felül kemény szatírával megírt regénye, a *Tavaszi Tárlat* éppen azt mondja el, hogy a jól véget érő történet valójában bevezetés az egész közösség erkölcsi romlásába, egy korszakba, amit egykoron vidám barakknak, gulyás-szocializmusnak, másnak is neveztek. Jól megírt, olvasmányos és nagyon időszerű regény a *Tavaszi Tárlat*.

3. Kémjelentés

Spiró Györgynek a Magvetőnél megjelent *Kémjelentés* című könyve novellákat tartalmaz. Spiró regény- és drámaíróként is híres, több drámáját játszották magyar és nemcsak magyar színházak, több drámakötete is van, esszéket és tanulmányokat ír, például Miroslav Krležáról monográfiát adott közre. Mindezen művek mellett egy-két elhíresült verse is van. Évtizedekkel ezelőtt jelent meg egy verse, benne ezzel a sorral: „jönnek a dúltkeblű mélymagyarok megint”; kisebb (?) botrányt kavart akkor a vers, a verssor pedig előjön most a *Kémjelentés* egyik novellájában, a *Temetői járat* címűben, amiben az is olvasható, hogy szerzője, egyben a novella hőse, akit a villamoson megszólítottak, és egy másik idézetet igyekeztek a nyakába varrni, vállalja a verset, „noha nem nagyon jó vers esztétikailag”.

Nem véletlenül említem éppen ezt a novellát. Benne az első személyben megszólaló hős kísértetiesen hasonlít magára a szerzőre; Spiró mintha önmagáról beszélne a novellában; ha nem ülné meg olvasói gyakorlatunkat a regény- vagy novellahős alakja, és a szerző személye azonosításának sokfelől és sokszor elhangzó tiltása az irodalom tudományában, akkor valóban azt lehetne mondani, a novellában megszólaló Gyuri, akit a villamosban éppen lezsidóztak, azonos Györggyel, azaz Spiróval, sőt azt is mondani lehetne, hogy a „temetői járaton” elhangzott párbeszéd valóban megtörtént. S hogy tényleg nem véletlenül hoztam szóba éppen ezt a novellát, több másikat is szóba hozhattam volna, többek között a kötet címét adó is, abból következik, hogy az egész kötet, szinte minden írása, közelebről vagy távolabbról magát a szerzőt állítja a novella középpontjába, úgy látszik, vele esett meg mindaz, amit a novellákban elmond gyerekkorától, iskoláskorától kezdődően felnőttkoráig, vagy amit elmond a családjáról, nagyanyjáról, apjáról, anyjáról, a rokonságról. Mindenhez személyes köze volt, vagy lehetett, így aztán közvetve vagy közvetlenül ő maga, a szerző van jelen az írásokban, és nemcsak mint a történetek előadója, hanem mint a történetek alanya is, ami valamennyire tágabb keretben szemlélve kemény támadás a szerző halálát hirdető elméletek, a referenciális hátteret a fikciónak kiszolgáltató irodalomszemléletek ellen. A szerző ilyenén támadását a teória és képviselői ellen, persze ironikusan kell és lehet érteni. Mert a novella szerzője a novellákban valóban önmagáról beszél, s ezt még az is beláthatja, aki nem ismeri a szerző életrajzát, se személyiségét, legfeljebb csak hallomásból ismeri, tehát felületesen, ám a novellák olvasása közben felismerhetővé válik előtte a szerző alakja. Nemritkán görbe tükörben, nemritkán az önirónia fénytörésében. Spiró tehát, az író, tesz róla, hogy az olvasó vele, az íróval találkozzon a novellák olvasása során, ugyanakkor

azonban hátat is fordít önmagának, hiszen nem élménybeszámolót közöl, nem tart kis- vagy nagyelőadást családi múltjáról és jelenéről, hanem novellát ír. S ezt azért kell hangsúlyozni, mert Spiró profi szerző, tapasztalt író, aki tudja, az irodalomhoz nem elég akár a közvetlen, akár a közvetett, akár a személyes, akár az ellesett élmény, még a súlyosan drámai élmény sem elég, kell hozzá a forma, kellene hozzá a megformálás irodalmi eszközei, kell hozzá a poétika és az esztétika. Lehet vállalni az esztétikailag sikertelent is az igazmondás végett, amint tette ezt Spiró az idézett verssor esetében, ám az író, ha ad magára, és tiszteletben tartja a szakmáját, nem mondhat le az irodalmat meghatározó és megkülönböztető szabályokról és törvényekről. S ezt az olyan profi szerzők, mint Spiró György, jól tudják, ezért szembesül írásaik olvasása során az olvasó egyfelől az író személyes jelenlétével, másfelől pedig a poétikai és esztétikai megmunkálás jelzőivel. Nem is igen választható el egymástól a kettő. Hiszen a személyes irodalomként eme megmunkálás útján válik elérhetővé, válhat azzá, ami. A személyes tartalom csak a megformálás közvetítésével fejezhető ki. Így aztán nem véletlen, hogy Spiró György novelláin jól látszanak a megmunkálás jegyei, hogy a személyes tartalmakon átüt a novellaforma törvénye, hogy mindaz, ami közvetlen élménye vagy tapasztalata lehetett az írónak novellában előadva, irodalommá alakul át, és hatását is irodalomként éri el. A szakmáját komolyan vevő szerző nem az élmény felidézésénél időzik el, hanem a szavaknál és a mondatoknál, a bekezdéseknél és az írásjeleknél. „...a novellát addig kell kalapálni, amíg korábban nem sejtett törvényei napvilágra jönnek” – mondja Spiró a *Kémjelentés* kötet fülszövegében. Fontos szó az, hogy kalapálni kell a novellát, mert a megmunkálásra helyezi az írói munka hangsúlyát, hiszen az írást mint mesterséget nevezi meg, a novelláírás olyan, mint az izzó vas megmunkálása kalapáccsal a kovács ülőjén. De fontos a mondat folytatása is. Éppen a kalapálás, a megmunkálás nyomán jönnek „napvilágra” a novella „korábban nem sejtett törvényei”. Azt mondja a mondat folytatása, hogy nincsenek, vagy csak nagy általánosságban vannak a novellának törvényei, az például, hogy rövid írás, hogy kerüli a részletezést meg az epizódokat, hogy célratörő és nagyon sokszor csattanóra kihegyezett, ám nem ezen sajátosságai jönnek elő a kalapálás nyomán, ezek adottak, és ezért akár külsőknek is tekinthetők, hanem a nem sejtett törvények jönnek elő, azok, amelyek minden novellát egyedivé nemesítenek, és amelyek, végső soron, az olvasó számára elérhetővé teszik az írásban megszólaló személyiséget, s éppen ezáltal válik bizonyossá, hogy bármennyire is közel esik egymáshoz a novellahős és a szerző élete, a kettő mégsem azonosítható, mert egyfelől maga a mondás, másfelől a forma megjelenésével irodalom (novella) létesül, s az olvasónak ezzel a

nyelvvél teremtett világgal van kapcsolata. Hogy ezenfelül a szerzővel, a szerző személyiségével és életével is, az viszont a napvilágra jövő nem sejtett törvények függvénye.

Spiró György *Kémjelentés* című novelláskönyvének kettős íve van. Az egyik tartalmának mondható, a másik meg poétikainak. A tartalmi ív akár életrajzinak is vehető, hiszen az első novella, a *Kocsiút éjjel*, kisgyerekkori élmény; zajlik éppen a Rajk-per, az apa, aki nyilván magas beosztásban dolgozik, és mint Rajk is, spanyolos, azaz részt vett a spanyol polgárháborúban, éjszakai utazásra viszi a családját, valahol az északi határ közelében a határ túloldaláról érkező szintén spanyolosokkal találkozik, majd a szolgálati kocsival visszatérnek, és mindezt a három és fél éves gyerek látja, az elbeszélő meg a gyerek szavaival adja elő, s aligha tagadható, hogy a szerző gyerekkori élményt fogalmazott meg a novellában. Erős indítása a kötetnek; különösen fontos a gyerek nézőpontjának és látásának beleírása a novella szótárába és mondatformáiba. Nem selypít az elbeszélő, ahogyan esetleg a gyerek selypíthetett, nem is használ gyereknyelvi szavakat, csak – és ez a legtöbb – a mondatokat formálja, azaz kalapálja gyereknyelvire, úgy, hogy az olvasó előtt egészen világos, itt egy gyerekkori élmény jelen idejű elmondása olvasható. Innen indul a családtörténeti íve a kötetnek, benne az anyáról és az apáról szóló mondatokkal, a rokonságról, a gyilkos háborúban odaveszettekről, feleségekről és kedvesekről, s mindezt személyes nézőpontból. Az egyik legmeggrázóbb novella, a *Gyurka* című az anyának az elhelyezéséről az elfekvőbe, ahol a címben közölt név nem a szerző beceneve, és nem azonos a villamoson megszólított Gyurival, hanem az anya rég elhalt fivéréé, akit a már egy másik világban élő anya kitartóan hív magához. A *Kémjelentés* másik ívét poétikainak mondtam, mégpedig azért, mert a kötetkezdő gyereknyelvre kimenő novellát követően hagyományosnak is mondható novellák sorozata következik, majd a kötet végén Franz Kafka világát felidéző rövidtörténetek állnak, melyek közül a *Melyik szomszéd?* címet viselő látomásában mintha a Balkánon nemrégiben lezajlott háború világát láttatná a szerző azzal, ahogyan a nemrégiben még békében élő szomszédok feladják a szomszédokat a faluba özönlő martalócoknak; vannak kivételek, akik befogadják és megmentik a szomszédokat, de ezeket nem igazán lehet felismerni. Nemcsak tartalmával, hanem megfogalmazásával is, tisztelet ez a novella, de *Az ok* és a *Nemsokára* címűek is, Kafka abszurd prózavilága előtt. Ezzel zárul Spiró György novelláskötete s mind tartalmi, mind poétikai íve a könyvnek azt jelzi, hogy tudatosan felépített könyv a *Kémjelentés*, másfelől pedig azt, hogy valóban profi szerző műve, aki komolyan veszi a szakmáját, és komolyan műveli választott beszédmódját.

Említést kell tenni még a kötet két fontos írásáról, a könyv címét adó novelláról, amelyben a szerző az elmúlt évtizedek közhangulatát és közérzetét ábrázolja; tudományos tanácskozásra hívják a szerzőt külföldre, meg is érkezik oda, nem valami fontosnak gondolt előadással, de aztán valaki elterjeszti róla a hírt, hogy kém, ami miatt a konferencián kiközösítik, haza is küldik. Az ilyen híresztelésekkel szemben egykor sem volt, most sincs se lehetőség, se alkalom a védekezésre. A másik *A két igazgatók* című novella, amiben úgyszintén az elmúlt évtizedek világa elevenedik meg szatirikus éllel a közpénzek lenyúlásáról, a karrierek építéséről. Spiró György novellái a jelenben visszhangoznak, és a közelmúlt történéseit ábrázolják erős szavakkal és történetekkel.

